

๖. กิริยาในระหว่างและประโยคแทรก

กิริยาในระหว่าง

บทกิริยาในระหว่าง คือบทเช่นไร? คือบทกิริยาที่อยู่ในระหว่างประโยค ยังไม่สิ้นสุดข้อความ ได้แก่บทกิริยาต่อไปนี้คือ

๑. บทกิริยาที่ประกอบด้วย อนต มาน ปัจจย มีลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือน บทประธานเรียงอยู่หลังจากประธานเป็นต้นไป เช่น

อิมสมิ อารามะ สามณเระ ตํ สาถํ คนตวา ภตตานิ **ภุญชฺชตา** อตฺตโน อตฺตโน วสนฺภูจฺจํ ปจฺจาจฺจนฺติ ฯ

อนต มาน ปัจจย ที่เป็นอัมพันธ์กริยานี้ ต้องมีลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือน ประธาน วางอยู่หลังประธาน (คือประกอบด้วยปฐมาวิภัตติ) ถ้าประกอบวิภัตติอื่น จัดเป็น วิเศษนะทุกตัว เช่น เสฏฺฐิ อิตฺถิ คามํ **คจฺจนฺติ** ปสฺสนโต ตํ ปกฺโกสฺติ ฯ **เสฏฺฐิ** อ.เศรษฐี ปสฺสนโต เห็นอยู่ **อิตฺถิ** ซึ่งหญิง **คามํ - คจฺจนฺติ** ผู้ไปอยู่สู่บ้าน **ปกฺโกสฺติ** ย่อมร้องเรียก **ตํ (อิตฺถิ)** ซึ่งหญิงนั้น ฯ **คจฺจนฺติ** ประกอบด้วย อนต ปัจจย แต่ไม่ประกอบ ลิงคะ และ วิภัตติเหมือนประธาน ไม่จัดเป็นกิริยาในระหว่าง แต่จัดเป็นวิเศษนะขยาย **อิตฺถิ** เพราะมีลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือน **อิตฺถิ** ฯ

๒. บทที่ประกอบด้วยตุนาธิปัจจย (ตุน, ตวา, ตวาน ปัจจย) เป็นกิริยาอาการ ของประธาน เช่น

โพธิสฺสโต ผลานิ **คเหตฺวา** ตานิ **ขาทิตฺวา** ปุน อาห ฯ

ตุนาธิ ปัจจย ถ้าไม่เป็นกิริยาอาการของประธาน ไม่จัดเป็น กิริยาในระหว่าง เช่น

โส ตโต **นิภฺขมิตฺวา** อรณฺเณ **คายิตฺวา** ทารุณิ อุทฺธรนฺติยา เอภิสฺสา อิตฺถิยา คีตสทฺทํ สุตฺวา สเร นิमितฺตํ คณฺหิ ฯ^๑

โส (สามณโร) อ.สามณรนั้น **สุตฺวา** ฟังแล้ว **คีตสทฺทํ** ซึ่งเสียงแห่งเพลงขับ **อิตฺถิยา** ของหญิง **เอภิสฺสา** คนหนึ่ง **ตโต (คามโต) - นิภฺขมิตฺวา - อรณฺเณ - คายิตฺวา - ทารุณิ - อุทฺธรนฺติยา** ผู้ออกแล้ว จากบ้านนั้น ขับร้องเก็บอยู่ ซึ่งพื้น ท. ในป่า **คณฺหิ**

ถือเอาแล้ว **นิมิตต์** ซึ่งนิมิต **สเร** ในเสียง ๖ นิกขมิตวา กัฏฐิ คายิตวา กัฏฐิ ไม่ใช่กริยาอาการของประธานในประโยค แต่เป็นกริยาอาการของหญิง ดังนั้น ทั้ง นิกขมิตวา และ คายิตวา จึงแปลหลังจาก อิตถิยา (คายิตวา แปลไม่ออกสำเนียงปัจจัย เพราะเป็นสมานกาลกริยา การแปลตุนาที่ปัจจัยเพิ่มเติม)

๓. บทนามนามหรือคุณนาม หรือ ต ปัจจัย ที่มีลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนประธาน เรียงอยู่หลังประธานแปลว่า เป็น จัดเป็นวิภิตกัฏฐา คือตัวทำหน้าที่ขยายประธาน ให้แปลกจากเดิม และจะต้องมีกริยาที่ประกอบด้วยธาตุในความหมาย ว่ามี ว่าเป็น อยู่หลัง เช่น อถกทิวส อมโห สามเณร อิมสมี อารามะ ภิกขุ สาลํ ปวิสิตวา ตายํ ภตตานิ ภุชชิตวา ตุฏฐจิตตา (หุตวา) ทายกานํ ธมมํ เทเสนติ ๖ **สามเณร** ข้าแต่สามเณร **อมโห** ผู้เจริญ **อถกทิวส** ครั้งนั้นในวันหนึ่ง **ภิกขุ** อ.ภิกขุ ท. **อารามะ** ในอาราม **อิมสมี** นี้ **ปวิสิตวา** เข้าไปแล้ว **สาลํ** สู่ศาลา **ภุชชิตวา** ฉ้นแล้ว **ภตตานิ** ซึ่งภัตตาหาร **ท. ตายํ (สาละย)** ในศาลานั้น **ตุฏฐจิตตา** เป็นผู้มิจิตยินดีแล้ว (**หุตวา** เป็น) **เทเสนติ** ย่อมแสดง **ธมมํ** ซึ่งธรรม **ทายกานํ** แก่ทายก **ท.** ๖

ประโยคแทรก

คือข้อความที่แทรกเข้ามาต่างหากจากข้อความเดิม มีประธาน และ กริยาเป็นเฉพาะของตนเองประโยคแทรกมี ๒ ชนิดคือ

๑. ประโยคอนุาทร ประธานและกริยาของประโยคนี้นี้ประกอบด้วยฉัพทวิภัตติ แปลว่า **เมื่อ...** เช่น

สามเณรา เอกโต ทูรรูปทสฺสเน กิฬํ ปสฺสิตวา **อาจารย์สส** **อาคจฺจโต** ปลายีสุ ๖

สามเณรา อ.สามเณร **ท. ปสฺสิตวา** ดูแล้ว **กิฬํ** ซึ่งการกีฬา **ทูรรูปทสฺสเน** ในวัตถุเป็นเครื่องเห็นซึ่งรูปในที่ไกล (ทีวี) **เอกโต** โดยความเป็นอันเดียวกัน **อาจารย์สส** **เมื่ออาจารย์** **อาคจฺจโต** มาอยู่ **ปลายีสุ** หนีไปแล้ว

๒. ประโยคลักขณะ ประธานและกริยาของประโยคนี้นี้ประกอบด้วยสัทตมวิภัตติ แปลว่า **ครั้นเมื่อ.....** เช่น

โจรา เสฏฺฐิสฺส คามะ จิตฺทํ คเวสนตา ปจฺมมาเส อติฏฺกนฺเต โอภาสํ ลภิสฺสุ ฯ

โจรา อ.โจร ท. คเวสนตา แสงหาอยู่ จิตฺทํ ซึ่งช่อง คามะ ในบ้าน เสฏฺฐิสฺส ของเศรษฐี **ปจฺมมาเส** ครั้นเมื่อเดือนที่ ๑ **อติฏฺกนฺเต** ล่วงไปแล้ว ลภิสฺสุ ได้แล้ว โอภาสํ ซึ่งโอกาสฯ

กริยาของประโยคแทรกนี้ ประกอบด้วย **อนตฺมาน** ต ปัจจยฺ ที่เป็ ศัพท์ กริยา กิตก ล้วน ๆ เท่านั้น จึงจะเป็นกริยาของประโยคแทรกได้ และประกอบ ฌณฺฐิ หรือ สัตตมวิภตติ มีลิงคะ วณะะ เสมอกับประธานของตนเอง แม้จะไม่มีอยู่ในประโยค ก็ต้องขึ้นมา เช่น

อิมสฺมิ คามะ เอกสฺส ทารกสฺส มาตา ตสฺส วยปฺปตฺตสฺส (สมานสฺส) กาลมกาสิ ฯ

มาตา อ. มารดา ทารกสฺส ของเด็ก เอกสฺส คนหนึ่ง คามะ ในบ้าน เอกสฺมิ แห่งหนึ่ง **ตสฺส (ทารกสฺส)** เมื่อเด็กนั้น **วยปฺปตฺตสฺส** เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งวัย (สมานสฺส) **เป็นอยู่** โอกาส ได้กระทำแล้ว กาลํ ซึ่งกาละ ฯ

อถ, เหว (ภาเว)

อถ ศัพท์ถ้าอยู่ในข้อความเลขใน และ เหว ที่มีข้อความเป็นการแสดงหมายเหตุ บุรพาจารย์ทั้งหลาย ให้แปลเป็นประโยคแทรกลักษณะ ให้ขึ้น **ภาเว** และ **สนฺเต** มาเป็น ประธาน และ กริยา เช่น

“อถ ก็ กริสฺสสิ พุราหมณาติ ฯ” พุราหมณิ อ.นางพราหมณ์ ปุจฺฉิ ถามแล้วว่า พุราหมณ ข้าแต่พราหมณ์ **อถ (ภาเว)** ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต) มีอยู่ (ตฺว) อ.ท่าน กริสฺสสิ จักกระทำ ก็ อย่างไร อิติ ดังนี้ ฯ